

Luk Draye, Hugo Ryckeboer, Jan Stroop
De variabiliteit van de $-(ə)n$ in het Nederlands

In 1994 wijdde Taal en Tongval voor de eerste maal een themanummer aan de variaties van één foneem, de r .¹ In 2001 was het jaarlijkse Taal en Tongval colloquium, zoals steeds gehouden in het statige gebouw van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde te Gent, opnieuw gewijd aan één foneem. Ditmaal betrof het de n .

De variabiliteit van de n is in de eerste plaats een interessant en dankbaar thema, omdat er op het fonologische vlak zoveel aan de hand kan zijn. Er is n -deletie en n -apocope, er is nasalering van continuante segmenten mogelijk en tenslotte is er n -insertie. Dat alles kan het woordbeeld en de fonotaxis grondig beïnvloeden. Bovendien speelt de n in samenhang met de sjwa in het Nederlands en de Nederlandse dialecten ook veelvuldig een morfologische rol als markeerder van het meervoud, als buigingssuffix en als vervoegingssuffix bij werkwoorden. De variabiliteit van de n is niet alleen bepaald door de fonologische of grammaticale context, zij is bovendien ook geografisch en sociaal gemarkeerd. De verschillende aspecten van deze variabiliteit waren het onderwerp van drie lezingen op het genoemde colloquium. De textuele weerslag ervan vindt men in de drie eerste bijdragen in deze bundel. Ze behandelen achtereenvolgens de situatie in de zuidelijke Nederlandse dialecten (Vlaanderen en de zuidelijke randgebieden van Nederland), de dialecten van Nederland en van de standaardtaal in Noord en Zuid.

In een eerste bijdrage behandelen Chris Dewulf en Johan Taeldeman de fonologische en morfologische conditionering van de apocope en de insertie van $-n$ na sjwa en de geografische spreiding ervan in de zuidelijke Nederlandse dialecten. Daarbij tonen ze aan dat de fonologische conditionering van de n -deletie duidelijk hiërarchiseerbaar is en dat er bij grammaticale conditionering een groot verschil is tussen adnominale en niet-adnominale woorden. Bovendien tekenen zich bij de verschillende mogelijkheden ruime

¹ Taal en Tongval, Themanummer 7 (1994) R – zes visies op een kameleon

dialectgebieden af met eventuele subregio's. Tot slot wagen de auteurs zich aan een globale visie op de ontwikkeling van deze geografische verdeling. In de tweede bijdrage verricht Ton Goeman een vergelijkbaar onderzoek naar *n*-behoud en *n*-deletie in de dialecten van Nederland. Hij onderzoekt daarbij op basis van het GTP-materiaal de morfologische en fonologische effecten door middel van kaartbeelden, effectpatronen en sociale patronen. Die worden vergeleken met dezelfde effecten bij *t*-deletie en met de effecten die opereren in de standaardtaal. Daarover precies gaat de bijdrage van Hans van de Velde en Roeland van Hout. Zich baserend op een gesproken corpus, opgenomen bij leraren Nederlands, onderzoeken ze *n*-behoud of *n*-deletie in verschillende woordcategorieën en dat tegenover een verschillende fonologische rechter- of linkercontext. De verschillende combinatiemogelijkheden leveren een typologie op van zes sprekerstypes, die ook regionaal vrij duidelijk zijn verdeeld.

De twee volgende bijdragen zijn beperkter van opzet. Georges De Schutter beperkt zich tot één morfologisch aspect, nl. het nasale meervoudssuffix bij substantieven in de Nederlandse dialecten. Hij constateert 5 verschillende combinatiemogelijkheden van *sjwa* en *-n*, die volgens de kaarten ook alle vijf in de Nederlandse dialecten voorkomen. Twee daarvan hebben synchroon een *sjwa*-meervoud, waarbij het suffix met een verbindings-*n* uitgebreid kan worden.

De beperking in de bijdrage van Sera De Vriendt is ruimtelijk en fonologisch tegelijk. Hij onderzoekt de slot-*n* in het Brusselse dialect. Daarbij bekijkt hij verschillende woordsoorten in hun verschillende morfologische condities. Deze descriptieve analyse van het verschijnsel in één dialect werpt interactief een bijkomend licht op de beschouwingen van de voorgaande auteurs.

Door het aanleveren van nieuwe gegevens en het aanwenden van moderne onderzoeksstrategieën, die getuigenis afleggen van het peil van de huidige taalwetenschapsbeoefening in Nederland en Vlaanderen, verrijkt dit themanummer van Taal en Tongval de gangbare inzichten in een tot vandaag soms controversieel aspect met betrekking tot de uitspraak van het Nederlands.